

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>

TARJIMASHUNOSLIKDA “MILLIY KOLORIT” TUSHUNCHASI MASALALARI

*Mohira Umarova**Katta o'qituvchi, PhD**Shahnoza Yakubova**Katta o'qituvchi,**Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti**Toshkent, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar:

Tarjimashunoslik, milliy kolorit, milliylik, tadqiqot, tarixiy kolorit, G'arb olimlari, Sharq olimlari, frazeologizm.

Annotatsiya: Tarjimashunoslik fani uzoq yillik o'tmishga borib taqalsada, u aniq bir fan sifatida rivojlanayotganiga u qadar ko'p vaqt bo'lmagan bo'lsa-da, ammo tarjimashunoslik bo'yicha nazariy qarashlar, dalillar fikr va mulohazalar ancha oldin ham mavjud edi.

Mazkur maqolada ham tarjimashunoslik fanining ajralmas bo'ladi, hozirgi davrdagi eng dolzarb mavzulardan biri bo'lgan “milliy kolorit” tushunchasi va unga turli davrlarda yashab ijod qilgan hamda hozirgi kunda ham aynan mazkur mavzuda tadqiqot olib borayotgan mashhur tilshunos hamda tarjimashunos olimlar tomonidan keltirilgan ta'riflar, qarashlar haqida so'z boradi. Ya'ni, olimlar milliylik deganda o'zi umuman, nima tushunilishi lozim ekanligini ta'kidlaydilar.

Ushbu maqola orqali mazkur mavzu uzoq yillar avval ham dolzarb bo'lgani va o'sha davrlarda ham olimlar milliylik borasida tadqiqot qilgani aniqlandi.

Shu bilan bir qatorda, o'zbek, boshqa Sharq va G'arb tarjimashos hamda tilshunos olimlarining mazkur mavzuga bag'ishlagan tadqiqot ishlaridan milliy koloritga berilgan ta'riflar keltiriladi.

Bundan tashqari, ushbu maqolada milliy koloritning ajralmas bo'ladi, uning eng asosiy tarkibiy qismi bo'lgan “tarixiy kolorit” tushunchasi haqida ham ma'lumotlar keltirilgan bo'lib, olimlar tomonidan keltirilgan ta'rif va qarashlar orqali asoslanadi.

ISSUES OF THE CONCEPT OF "NATIONAL COLOR" IN TRANSLATION STUDIES*Mohira Umarova**Senior Lecturer, PhD**Shahnoza Yakubova**Senior Lecturer**Tashkent State University of Oriental Studies**Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: Translation studies, national color, nationality, research, historical color, Western scientists, Eastern scientists, phraseology.

Abstract: Although the history of the science of translation goes back to the past, the development of special disciplinary measures began not so long ago, but theoretical views, arguments, opinions and reasoning about translations existed before.

This article contains a reference to a part of translation studies - the concept of “national color”, one of the most pressing topics of our time, and the interpretation promoting it by famous linguists and translation scientists, living and working in different eras; the views of scientists are mentioned, and are currently implementing . research on this topic. The fact that there are scientists should be understood under the term nationality.

The article establishes that this topic was relevant many years ago and already at the time when scientific research was carried out on issues of nationality.

In addition, this article is based on definitions and data presented by scientists about the understanding of “historical color,” which is a consistent part of the national color, and is its main component.

ВОПРОСЫ ПОНЯТИЯ «НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОЛОРИТ» В ПЕРЕВОДОВЕДЕНИИ

*Махира Умарова**Старший преподаватель, PhD,**Шахноза Якубова**Старший преподаватель,**Ташкентский государственный университет востоковедения**Ташкент, Узбекистан*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Переводоведение, национальный колорит, национальность, исследование, исторический колорит, западные учёные, восточные учёные, фразеологизм.

Аннотация: Хотя история науки о переводоведении уходит корнями в далекое прошлое, развиваться как специальная дисциплина она начала не так давно, но теоретические взгляды, аргументы, мнения и рассуждения по поводу переводоведения существовали и раньше.

В данной статье рассматривается неотъемлемая часть переводоведения – концепция понятия «национальный колорит», одной из наиболее актуальных

тем современности, и трактовка, данная ему известными лингвистами и учеными-переводчиками, жившими и творившими в разных эпохах, упоминаются взгляды учёных, и по сей день осуществляющих исследования на эту тему. То есть ученые утверждают, что следует понимать под термином национальность.

В статье установлено, что эта тема была актуальна много лет назад, и уже в те времена ученые проводили исследования по вопросам национальности.

Кроме того, в данной статье на основе определений и представлений ученых дана информация о понятии «исторический колорит», которое является неотъемлемой частью национального колорита, и является его основным компонентом.

KIRISH

Har bir badiiy asar mazkur asar yozgan ijodkorning mehnat mahsuli, u yaratgan bebaho ma'naviy boylik sanaladi. U muayyan millat vakili sifatida o'z xalqi va barcha mavjud millatlar uchun asar yaratadi. Jahonga asarni tarjima tanitar ekan, bu–tarjimonga juda katta mas'uliyat yuklaydi. Sababi, asliyatdagi asar o'sha mamlakat ruhini, mentalitetini, o'ziga xosligini o'zida namoyon etadi. Tarjimon biron-bir asarni tarjima qilishga kirishar ekan, u kitobxonlarga mazkur asarda keltirilgan asosiy g'oyani, qahramonlar obrazini, turmush sharoiti, madaniyati, milliy o'ziga xosliklarini to'g'ri, sodda tilda tushuntirib, yetkazib bera olishi lozim. Bu esa tarjimondan juda katta bilim, mahorat va ko'nikma, tajriba va eng asosiysi, har ikki tilni yaxshi bilishni taqozo etadi. Shu o'rinda o'zbek tarjimashunoslik maktabi asoschisi – G'.Salomovning quyidagi jumllarini keltirish mumkin: “Badiiy asarlar tarjimasi xususiyati shundaki, u chinakam nafis narsadan bahramand etishdan tashqari, xususan, estetik tuyg'uni o'stirishga, did paydo qilishga va nafis narsa to'g'risida haqqoniy tushuncha tarqalishiga xizmat qiladi”, degan edi. Darhaqiqat, bu tarjimonlar uchun juda muhim. Tarjimon u yoki bu asarni tarjima qilishga kirishar ekan, avvalo, shu asar yozilgan tilni, o'sha tilning mamlakatidagi milliy an'ana va qadriyatlarini, udumlari, umuman, milliyligini ifoda etuvchi jihatlarni o'rganishi lozim.

Milliylik, madaniyat haqida G'arb tarjimashunoslik va tilshunoslik maktabida ham tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, M. Larson, P.Nyumark, M.Beyker, K.Klaudi, Y.Gambe, Z.Vallo, A.Vermes, P.Heltay, D.Tellinglar bu borada salmoqli ishlar qilishgan. Ular milliylikni madaniyat orqali o'rganishgan. Bu borada o'z fikr va mulohazalarini keltirganlar. Jumladan, M.Larson madaniyat va unga oid so'zlarning tarjimasiga quyidagicha ta'rif beradi: “Madaniyat – bir guruh vakillari tomonidan qo'llaniladigan e'tiqodlar, qarashlar, qadriyatlar va qoidalar to'plami. Tarjimon mana shu e'tiqodlarni, munosabatlarni yaxshi tushinishi va uni tarjimada boshqa e'tiqodlar, qarashlar, qadriyatlar va qoidalarga amal qiluvchi shaxslarga adekvat yetkazib berishi kerak”¹.

Yana bir ingliz olimi P.Nyumark frazeologizm va maqollarni xalqning madaniyati, milliy o'ziga xosligini yuzaga chiqaruvchi asosiy unsur sifatida ta'kidlaydi va u madaniyat so'ziga quyidagicha ta'rif beradi: “ Madaniyat – ma'lum bir tilni ifoda (aloqa) vositasi sifatida qo'llaydigan jamoaga xos bo'lgan hayot tarzi va uning namoyon bo'lish usullaridir”², – deb yozadi.

¹ Larson M. Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence. – Lanham and New York: University Press of America, 1984. – 600 p.

² Newmark P. A Text Book of Translation. – New York and London: Prentice Hall, 1988. – 200 p.

Pokistonlik olimlar ham bu mavzuni G'arb olimlariga ergashgan holda o'rganganlar: Sana Mansur, Abdul Bari Xan, Sundas Zuhra, Sundas Kamran, Zara Arif lar ham milliylik va madaniyatni tarjimada aks ettirish usullarini ko'rib chiqqanlar. Ular asosan, ingliz va urdu tillarini o'zaro chog'ishtirgan holda madaniyat bilan bog'liq jummalarni tahlil qilganlar va bu borada G'arb tarjimashunoslarining keltirgan ta'riflariga tayanganlar.

Rus tilshunoslik maktabida milliy kolorit, o'ziga xoslik, milliylik haqidagi nazariy qarashlar talaygina. Ko'plab olimlar ushbu mavzuda o'z ilmiy qarashlarini ilgari surganlar.

Jumladan, K. Chukovskiy tarjimada eng muhim omil so'z tanlay bilish ekanligini alohida e'tirof etadi. Milliy koloritni, milliy bo'yoqdorlikni kitobxonga to'g'ri yetkazib berishga xizmat qiluvchi eng katta omil – sinonimlar ekanligi, asosiy e'tiborni sinonimlarga qaratish lozimligi, ulardan eng mosini tanlab olish kerakligi va bu tarjimonning mahoratini ko'rsatib berishini ta'kidlaydi³.

Shu bilan birga, K.Chukovskiy Gyotening nutqidagi muhim bir jumlani ham misol qilib keltirib o'tadi: "Tarjima qilishning ikki asosiy tamoyili mavjud: birinchisi chet ellik muallifning bizga ko'chib o'tishi bo'lib, biz unda o'z vatandoshimizni ko'raylik, ikkinchisi – aksincha, bizning o'zimiz begona joyga ko'chib o'tib, o'sha yerning sharoiti, tili va o'ziga xosliklariga moslashishimizni taqozo etadi"⁴. Chukovskiy ushbu fikrlari orqali tarjimon asarni tarjima qilish jarayonida shu millat vakiliga aylanishi kerakligini ilgari suradi. Buning uchun esa, eng avvalo, tarjimon o'sha millatning ruhi, o'ziga xosliklari, mentalitetini to'laqonli his qilishi lozim.

Tarjimada milliy kolorit masalasiga rus tarjimashunoslik maktabining yana bir vakili, tarjimon V. Rossels katta ahamiyat qaratgan va bu borada ilmiy tadqiqot olib borgan. U bir maqolasida insonning har qanday adabiy faoliyat turi mahsuli – ana shu inson mansub bo'lgan millatning, xalqning o'ziga xosligi ekanligini aytib o'tadi. Xoh adabiyotda bo'lsin, xoh ijodning boshqa turlarida, masalan, haykaltaroshlik, rassomchilik, raqs yoki kundalik hayotda u muomala madaniyati, etika va estetikasi bo'lsin, u yoki bu xalqning milliy koloritini o'zida jamlashini aytib o'tadi⁵.

A.Fedorov rus shoiri Pushkin ham o'z she'rlarida milliylikka alohida e'tibor qaratganini ta'kidlaydi va bunga quyidagicha izoh beradi: "Pushkin buni imkoni bor deb o'ylab, asliyatdagi milliy-adabiy o'ziga xoslikni o'zida saqlab qolgan tarjimoni talab qilar edi"⁶. A.Fedorovning fikricha, asardagi milliy o'ziga xoslikni tarjima jarayonida to'liqligicha saqlab qolish juda mushkul ekanligini anglash mumkin, shu bilan birga, u milliy kolorit masalasiga to'xtalib o'tgan va uni ma'lum bir asarni tarjima qilish jarayonidagi eng ahamiyatga molik jihat sifatida qayd etgan. Bundan tashqari, olim tarjimaga qo'yiladigan eng katta vazifa – bu asliyatdagi o'ziga xoslikni saqlab qolish ekanligini alohida ta'kidlaydi.

Milliy kolorit haqida so'z borganda P.Tabaxyaning tadqiqot ishini ham qayd etish lozim. U nomzodlik dissertatsiyasida rus tilidan nemis tiliga qilingan tarjimada milliy koloritning ifodalanishini tadqiq etadi va asosan, realiyalar, taxallus hamda laqablar tarjimasiga alohida urg'u beradi. Bunday so'zlarni tarjima qilish usullarini, tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan yutuq va kamchiliklarini tahlilga tortadi.

Milliylik, madaniyat va milliy o'ziga xoslik shu mamlakat, xalq va millatning milliy koloritini tashkil etadi. "Milliy kolorit", "tarixiy kolorit" va uning tarkibiy qismlari mavzusi o'zbek tarjimashunosligida ham, G'arb tilshunosligida ham atroflicha o'rganilgan. O'zbek tarjimashunoslaridan G'.Salomov⁷, N.Komilov⁸, R.Fayzullayeva⁹, Q.Musayev¹⁰,

³ Чуковский К. Высокое искусство. – М., 1968. – С. 115.

⁴ Ўша асар, Б. 169.

⁵ Россельс В. Перевод и национальное своеобразие подлинника // Вопросы художественного перевода. М.: Писатель, 1955. – С.172.

⁶ Федоров А. Основы общей теории перевода, – М., 1966. – С.62.

⁷ Саломов Ф. Таржима назариясига кириш. – Тошкент: "Ўқитувчи", 1978. – 218 б.

⁸ Комилов Н. Бу қадимий санъат. – Тошкент: Адабий мерос, 2000. – 182 б.

X.Hamroyev¹¹, M.Soipova¹², M.Javbo'riyev¹³, E.Ochilov¹⁴, X.Hamidov¹⁵, R.Sharipov¹⁶, Sh.Ibohimova¹⁷, N.Xodjayeva¹⁸, B.Bo'ronova¹⁹, N.Ismatullayeva²⁰ va boshqalar milliy kolorit, xos so'zlar va ularni tarjimada berish usullari, undagi muammolar, tarjima qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar haqida tadqiqot olib borganlar.

Milliylik, milliy o'ziga xoslik deganda faqatgina biron xalqning, millatning o'zigagina tegishli bo'lgan jihatlar sanaladi.

Izohli lug'atda milliy so'ziga quyidagicha ta'rif beriladi: "Milliy: 1. Millatga oid; bir millatdagi kishilarga xos bo'lgan; 2. Biror millatning, xalqning o'ziga xos bo'lgan, uning xususiyatlarini ifodalovchi; 3. Biror mamlakatga, davlat va uning aholisiga oid"²¹. Demak, bir millatgagina tegishli bo'lgan har qanday unsur, udum, an'ana; maishiy kundalik hayotda qo'llaniluvchi narsalar milliylikni tashkil etadi.

G'.Salomov asarlarda, adabiyotshunoslik va tarjimashunoslikda milliy o'ziga xoslik katta o'rin egallashini, u har qanday ijod mahsulining asosiy ko'rsatkichlaridan biri ekanligini ta'kidlaydi va shunday ta'rif keltiradi: "Milliy o'ziga xoslik – adabiy asarda tasvirlangan xalq hayotining moddiy sharoiti, ma'naviy turmush tarzi, tabiati, o'rmon, tog', dala, suv, zamin, osmon hamda afsona va cho'pchaklari, tarixi va dini, adabiyoti va san'ati hamda boshqa maxsus narsalar haqidagi tasavvurlari, tushunchalari, atamaları tushuniladi. Kiyim-kechaklar, udumlar, urf-odatlar, pul birliklari va hokazolar ham milliy xoslik komponentlari jumlasiga kiradi"²².

E.Ochilov milliylik atamasiga quyidagicha ta'rif beradi: "Milliylik – adabiyotshunoslik muammosi. Biroq bir milliy adabiyotga mansub san'at asarini boshqa tilga tarjima qilganda bu muammo tamomila yangilik, "originallik" kasb etadi. Adabiy til, uslub, she'riyat va boshqa juda ko'p masalalar xususida ham shuni aytish kerak"²³. Har bir mamlakat o'zining tarixiy shakllangan qadriyatlariga, azaldan rioya qilib keladigan udum va an'alariga ega. Ushbu an'alar xalqning ajralmas qismi, uning o'ziga xosliklarini ifodalovchi omildir.

"Ma'naviy faoliyat kishilarning xarakteri, tafakkur tarzi, ruhiyati, yumor xususiyatlari va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Moddiy hayot esa urf-odat, rasm-rusum, marosimlar, kiyimlar, uy-ro'zg'or anjomlari, pazandachilik, ismlar kabilardan iborat"²⁴.

⁹ Файзуллаева Р. К проблеме передачи национального колорита в художественном переводе: Дисс. ... канд. фил. наук. – Ташкент, 1972. – 217 б.

¹⁰ Мусаев Қ. Таржима назарияси асослари. – Тошкент: "Фан", 2005. – 89 б.

¹¹ Хамраев Х. Воссоздание национального колорита и исторического колорита в художественном переводе: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Ташкент, 1991. – 22 с.

¹² Соипова М. Таржимада миллий ўзига хосликни қайта яратиш // Таржима муаммолари. 2-китоб. – Тошкент: 1991. – 72 б.

¹³ Жавбўриев М. Бадиий таржимада миллий характер ва тарихий давр колоритини қайта яратиш: Филол. фан номз. ... дисс. автореф. – Ташкент, 1991. – 20 б.

¹⁴ Очилов Э. Таржимашуносликнинг назарий масалалари. – Тошкент, 2014. – 250 б.

¹⁵ Ҳамидов Х. Ўзбек қисса ва романларининг туркча таржималарида миллийлик, бадиийлик ва лисоний адекватлик масалалари: Филол. фан. док. (DSc) ... диссертацияси. – Тошкент, 2021. – 235 б.

¹⁶ Шарипов Р. Бадиий таржима. – Тошкент, 2021. – 123 б.

¹⁷ Иброҳимова Ш. О.Ёкубов романларидаги миллийликнинг туркча таржималарда акс этиши: Филол. фан номз. ... дисс. – Тошкент, 2010. – 190 б.

¹⁸ Ходжаева Н. Бадиий таржиманинг лексик-стилистик муаммолари: Филол. фан. номз. (PhD) ... дисс. – Тошкент, 2019. – 124 б.

¹⁹ Буранова Б. Бадиий таржимада тарихий-миллий колоритни сақлаш принциплари ("Юлдузли тунлар" романининг туркман тилидаги намунаси асосида): Филол. фан. номз. (PhD) ... дисс. – Тошкент, 2021. – 124 б.

²⁰ Исматуллаева Н. Хитой ва ўзбек тилларида лақналар (Монография). – Тошкент, 2021. – 144 б.

²¹ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 1 том. – М.: Рус тили, 1981. – 464 б.

²² Саломов Ғ. Таржима назарияси асослари – Тошкент: "Ўқитувчи", 1983. – Б.101.

²³ Очилов Э. Таржимашуносликнинг назарий масалалари. – Тошкент, 2014. – Б. 33.

²⁴ О'sha asar, Б. – 86.

E.Ochilovning milliy kolorit, uning tarkibiy qismlari haqida keltirgan fikrlari tarjimashunoslikda mazkur mavzuni yoritishga xizmat qiladi.

Badiiy asarni tarjima qilish jarayonida milliy koloritni, milliylikni ifodalovchi birliklarni o'g'irish azal-azaldan tarjimashunoslikning eng muammoli masalaridan sanaladi.

O'zbek tarjimashunosligida "milliy kolorit" haqidagi tadqiqotlardan yana biri R.Fayzullayevaning "К проблеме передачи национального колорита в художественном переводе" nomli dissertatsiyasidir. Ushbu tadqiqotda milliylik leksik birliklarda, ularni guruhlariga ajratgan holda o'zbek, rus va nemis tillariga o'g'irmalari chog'ishtirib o'rganilgan. Bundan tashqari, frazeologizmlar tarjimasiga ham ahamiyat qaratilgan. Tadqiqot ishida rus olimlarining qarashlari haqida quyidagi fikrlar bayon etilgan: "Pushkin, Gogol, Belinskiy, Dobrolyubov, Chernishevskiylarning milliy koloritga nisbatan qarashlari mos tushar edi. Ularning fikricha, asarda milliy dunyoqarashni, fikrlashni, ya'ni milliy koloritni yetkazib berish – tarjima amaliyotining muhim masalaridan biridir. Milliy koloritni ifodalashda ular quyidagi qoidalarni keltirib o'tadilar: 1) shakl va tarkibning o'zaro yaqin aloqasi; 2) asliyat ruhini qayta tiklashda til unsurlari (parallel)ning muhim o'rin egallashi; 3) so'zma-so'z tarjimaning noto'g'riligi; 4) bo'shliqlar yoki qo'shimchalarni erkin, o'z-o'zidan qo'yishga yo'l qo'ymaslik"²⁵. R.Fayzullaeva o'z tadqiqotida asosan, rus tarjimashunoslik maktabiga tayanadi. Milliy o'ziga xoslikning leksik birliklarda ifodalanishi, milliylikni ko'proq yuzaga chiqarishi, lekin, faqat tarjimaga berilib ketmagan holda, millat ruhini, mentalitetini ham unutilib qo'ymaslik lozimligi haqida yozadi. U "milliy kolorit"ni ikki kategoriyaga ajratgan holda o'rganadi:

1. Xalqning milliy turmush tarzi bilan bog'liq so'z va tushunchalar. Bular – toponimlar, onomastika, realiyalar – milliy taom, kiyim-kechak, musiqiy asboblari, hayvonlar, o'simliklar va boshqa atrof-muhit bilan bog'liq so'zlar; qavm-qarindoshlik aloqalarini bildiruvchi, milliy va diniy udumlarni anglatuvchi, davrni (zamonni) aks ettiruvchi so'zlar va b.

2. Til strukturasi o'ziga xosliklari bilan bog'liq milliy koloritning tarkibiy qismlari – idiomalar, maqol va matallar, vulgarizmlar, jargonizmlar, dialektizmlar va boshqalar.

Shu bilan birga, R.Fayzullayeva milliy kolorit xususida so'z yuritayotib, "milliy kolorit", "mahalliy kolorit" va "davr koloriti" tushunchalarini ajratib olish lozim"²⁶, – degan fikrni bildiradi. R.Fayzullayeva nazarda tutgan "davr koloriti" tushunchasi, bevosita "tarixiy kolorit" termini bilan ham bog'liq. Har qanday davr yillar o'tib tarixga aylanadi va qarashlar, o'ziga xosliklar ham u bilan birga yangilanaveradi. Sababi, milliy kolorit asrlar, zamonlar osha shakllanib kelgan qadriyatlar majmuyini tashkil etadiki, bunda tarixiy bo'yoqdorlikning, tarixiy koloritning, vaqt, makon va zamon omillarining o'rnini kattadir. "Mahalliy kolorit" tushunchasi "milliy kolorit"ga nisbatan torroq tushuncha. Masalan, "milliy kolorit" butun bir mamlakatga nisbatan qo'llaniladigan termin bo'lsa, "mahalliy kolorit" mana shu mamlakatdagi biron qishloq, ko'cha, tuman yoki kichik-kichik guruhlariga tegishli bo'lgan so'zlarga aytiladi. Ko'p olimlar bu ikki tushunchani o'zaro bog'lab o'rganadilar.

"Mahalliy kolorit" tushunchasi haqida o'zbek tarjimashunoslari N.Vladimirova, E.Ochilov va rus tarjimashunosi P.Chernishevlar o'z ishlarida ma'lumot keltirib o'tganlar, ular milliy kolorit va mahalliy koloritni o'zaro bir-biriga yaqin holda o'rgananganlar.

N.Vladimirova "milliy kolorit" terminiga quyidagicha ta'rif beradi: "Asliyatning milliy shakli" yoki "asliyatning milliy o'ziga xosligi" termini ortida biz milliy til, u yoki bu xalqning kundalik turmush tarzidagi o'ziga xosliklar, uning madaniyati, kiyimlari, uy anjomlari hamda realiyalarni tushunamiz. Qaysidir asar qahramoni ham o'z xatti-harakati, xayollari, nutqi, maqollarni qo'llashi, qilayotgan hazillari orqali o'ziga xos fe'l-atvorini ko'rsatadi va bularning

²⁵ Файзуллаева Р. К проблеме передачи национального колорита в художественном переводе: Дисс. ... канд. фил. наук. – Ташкент, 1972. – С. 35.

²⁶ O'sha asar. – Б. 35.

barchasi birga asarning milliy o'ziga xosligini yaratadi"²⁷. N.Vladimirovaning fikrida ham asarda milliylikni ifodalashda so'zlar ham, milliy mentalitet, xalqning turmush tarzi ham muhim o'rin egallashi nazarda tutiladi.

G.Gafurovaning ²⁸ tadqiqot ishida ham tarjimada milliylikni aks ettirish, asliyatdagi ma'noni saqlab qolishga katta e'tibor qaratiladi. U o'z ishida o'zbek tilidan rus tiliga qilingan tarjimalarni tahlil qiladi hamda tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan muammolarga to'xtalib o'tadi. Olima maqol, matal, idiomalar, realiyalar va personaj nutqi tarjimada o'ziga xoslikni ifodalashi haqida yozib o'tadi hamda milliy va tarixiy koloritga doir so'zlarni tarjima qilishda tarjimon ehtiyotkor bo'lishi lozimligini alohida ta'kidlaydi.

Hozirgi zamonaviy tarjimashunos olimlar tomonidan tarjimada milliylikni saqlash, asliyatdagi "milliy xos so'zlar"ni tarjimada berish usullari, yo'llari haqida juda salmoqli ishlar olib borilmoqda. Jumladan, Q.Musayev milliy koloritni yuzaga chiqaruvchi xos so'zlar haqida quyidagi jumalarni yozadi: "Xalqlar turmush tushunchalarini anglatadigan lisoniy vositalar xos so'zlar, deyiladi. Muayyan bir xalq, millat va elatga xos tushuncha, narsa va hodisalarni aks ettiradigan lisoniy vositalar badiiy asarning milliy xususiyatini belgilaydigan asosiy vositalardan hisoblanadi. Demak, har qanday badiiy-g'oyaviy barkamol asar o'zida birday ham baynalmilallikni, ham milliylikni mujassam etishi bilan ajralib turadi"²⁹.

M.Soipova "milliy kolorit" tushunchasiga quyidagicha ta'rif bergan: "Milliy kolorit deb badiiy asarda aks etgan milliy xususiyatlar yig'indisiga aytiladi. Kolorit lotincha "color" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, rang, bo'yoq, manzara ma'nosini bildiradi. Kolorit deganda tasviriy san'atda real hayotni haqqoniy aks ettirish uchun ishlatiladigan ranglarning o'zaro mutanosibliigi tushuniladi"³⁰.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, milliylik, milliy kolorit va uning tarkibiy qismlari haqida dunyo tilshunos va tarjimashunos olimlarining ko'p qismi tadqiqot olib borgan yoki o'z ishlarida bu haqida to'xtalib o'tgan va o'z nuqtayi nazarini keltirgan va asoslagan.

Asar milliy koloritini tarjimada aks ettirish uchun tarjimon nafaqat u asarni yaxshilab o'rganishi, balki asar yaratilgan millat, xalqning tarixini, udumlarini, an'analarni, mentalitetini atroflicha o'rganib, tanishib chiqishi lozim. Sababi birgina milliylikni ifoda etuvchi so'z noto'g'ri tarjima qilinsa, butun asarning ma'nosi, voqealar rivoji ham o'zgarib ketish ehtimoli yuqori bo'ladi.

Kitobxonlarda u yoki bu millat haqida tushuncha hosil qilishiga xizmat qiluvchi unsurlardan biri—bu tarjima asari sanaladi. Aynan tarjima asari orqali millat va xalq, uning ruhiyati, o'ziga xosliklari haqida inson ongida tasavvur hosil bo'ladi.

Bundan tashqari, shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki, milliy kolorit tushunchasi faqat badiiy adabiyotga, tarjimashunoslikka xos tushuncha. Uni boshqa ilmiy, tibbiy yoki texnikaviy adabiyotlarda uchratib bo'lmaydi.

Yuqoridagi ismlari keltirilgan o'zbek, rus va jahon olimlarining milliy kolorit, milliylik tushunchalari haqidagi qarashlari va fikrlari deyarli bir xil shakl va mazmunga egadir, ya'ni qaysidir millatning, xalqning milliyligini ifoda etuvchi, madaniyatini yuzaga chiqaruvchi har qanday omil ushbu millatning milliy koloritini tashkil etishi va u boshqa mamlakat koloritidan ajralib turashi ta'kidlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Саломов Ф.Таржима назариясига кириш. – Тошкент: "Ўқитувчи", 1978. – 202 б.

²⁷ Владимирова Н. Некоторые вопросы художественного перевода с русского на узбекский язык. – Ташкент, 1957. – С. 66–67.

²⁸ Гафурова Г. К проблеме взаимосвязей узбекской и русской литератур (Вопросы художественного перевода с узбекского на русский язык): Автореф. дисс... канд.филол. наук. – Ташкент, 1967. – С. 18.

²⁹ Мусаев Қ. Таржима назарияси асослари. – Тошкент, "Фан", 2005. – Б.89.

³⁰ Соипова М.Таржимада миллий ўзига хосликни қайта яратиш // Таржима муаммолари. 2-китоб.– Тошкент, 1991. – Б.72.

2. Larson M. Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence. – Lanham and New York: University Press of America, 1984. – 600 p.
3. Newmark P. A Text Book of Translation. – New York and London: Prentice Hall, 1988. – 200 p.
4. Чуковский К. Искусство перевода. – М., 1968. – 115 с.
5. Россельс В. Перевод и национальное своеобразие подлинника. Вопросы художественного перевода. – М., 1955. – 172 с.
6. Федоров А.. Основы общей теории перевода, М., 1966. – 62 с.
7. Саломов Ф. Таржима назариясига кириш. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1978. – 218 б.
8. Комилов Н. Бу қадимий санъат. – Тошкент, “Адабий мерос”, 2000. – 182 б.
9. Файзуллаева Р. К проблеме передачи национального колорита в художественном переводе: Дисс. ... канд. фил. наук. – Ташкент, 1972. – 217 б.
10. Мусаев Қ. Таржима назарияси асослари. – Тошкент: “Фан”, 2005. – 89 б.
11. Хамраев Х. Воссоздание национального колорита и исторического колорита в художественном переводе: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – Ташкент, 1991. – 22 с.